ben kérelemként szerepel azt, hogy az új könyvtári törvényben legyen benne az üzemi könyvtár fenntartásának lehetősége, továbbá hogy történjen gondoskodás a megszűnt könyvtárak állományának védelméről.

(Futala Tibor)

Lásd még 281

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

95/235
SEREBNICK, Judith – QUINN, Frank: Measuring diversity of opinion in public library collections = Libr.Q. 65.vol. 1995. 1.no. 1-38.p. Bibliogr. 46 tétel.

Az eltérő vélemények képviseletének mérése a közművelődési könyvtári állományok alapján

Állományalakítás; Állományelemzés; Közművelődési könyvtár; Tájékoztatás szabadsága

A tanulmány célja egy olyan módszer kifejlesztése volt, amellyel mérhetőek a közkönyvtárak állományában tükröződő eltérő vélemények. A módszert válogatott OCLC tagkönyvtárakban tesztelték. A szóban lévő módszerhez tartozott egy objektív különbözőségi mutató (Simpson's index) megállapítása, a Books in Print (vagyis a könyvtáros számára a válogatásnál rendelkezésre álló választék) adatainak ellenőrzése, az egyes könyvtárak magas ill. alacsony mértékű eltéréseire utaló változók megválasztása. Négy vitatott szakterületet vizsgáltak: abortusz, halálbüntetés, leszerelés és fegyverkezési ellenőrzés, euthanasia. A módszer tesztelése során elemezték a könyvtári állományadatokra vonatkozó kérdőívet, megállapították a könyvkiadási és -ismertetési jellemzőket, s megvizsgálták a kérdéses területek speciális érdeklődési csoportjainak adatait.

(Autoref. alapján)

95/236
UMLAUF, Konrad: Etatverteilung in Öffentlichen Bibliotheken – zur Bedeutung der Ausleihstatistik, der Preise und der Nicht-Buch-Medien = Bibliothek. 18.Jg. 1995. 3.no. 297-311.p.

Res. angol és francia nyelven

A költségvetési keret felosztása a közművelődési könyvtárakban – a kölcsönzési statisztika, az árak és a nem könyv jellegű anyagok jelentősége

Gyarapítási keret; Kölcsönzés; Könyvárak; Közművelődési könyvtár; Statisztika

A közkönyvtárakban a beszerzési keret állománykategóriák szerinti felosztása úgy elméletben, mint gyakorlatban az állományegységek száma alapján és a tudományos–ismeretterjesztő irodalmat szem előtt tartva történik. A cikk egy olyan keretfelosztási modellt mutat be, amelyik az összes dokumentumtípust figyelembe veszi (tudományos–ismeretterjesztő mű, regény, gyermekirodalom, audiovizuális anyag, magazinok, elektronikus dokumentumok). A következő súlyozott tényezőket veszik figyelembe: az átlagárak különbségei, elhasználódás, avulás, a kölcsönözhető dokumentumok aránya. Beszámítják továbbá a közkönyvtárak piaci szegmenseinek átlagárait és az átlagos kölcsönzési arányokat az összes dokumentumtípusra vonatkozóan. A cikk végül az ismertetett modell előfeltételeit és korlátait tárgyalja.

(Autoref.)

95/237
UMLAUF, Konrad: Abschied von der "Bibliothek für alle". Zur Lage des Bestandsaufbaus = Buch Bibl. 47.Jg. 1995. 3.no. 238-251.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Res. angol nyelven

Búcsú a "mindenki könyvtárától". Az állományépítés helyzetéről

Állományalakítás; Közművelődési könyvtár

Németországban a főfoglalkozású könyvtárossal működő közkönyvtárak évi állománygyarapítási kerete 177 millió DM (1994). A teljes médiapiac forgalma: könyv és folyóirat: 14 milliárd, AV médiák: 6,5 milliárd, számítógépes és video játékok: 2 milliárd, más szoftverek: 970 millió. A közkönyvtárak részesedése a teljes médiapiac forgalmából 0,7%. A könyvtári kereslet egyedül a kulturális értékkel bíró, de csak szűk vevőkörre számító irodalmi alkotások esetében tekinthető a piac számára figyelemre méltónak.

A közkönyvtárak állománygyarapítási kerete nominál értékben stagnáló vagy süllyedő tendenciát mutat, ma a könyvtárak vásárlóereje alig haladja meg az 1980. évinek 50%-át. A német könyvtáros szövetségek 1994-ben elfogadott ajánlása szerint a minimálisan szükséges állománygyarapítási keret 283 millió DM lenne. Súlyosbítja a problémát, hogy a könyvtáros szövetségek állománygyarapítási számításai ideális helyzetet tételeznek fel: friss és elégséges dokumentumállományt (lakosonként 2-3 állományegységet, melyek átlagos életkora nem több 10 évnél.) A német könyvtárak azonban nem felelnek meg ennek a normának: az új tartományokban a kötetszám viszonylag magas ugyan, de az állomány felfrissítése nagyon vontatottan halad, a régi tartományok könyvtáraiban pedig az alacsony kötetszám mellett a szűkös gyarapítási keretek miatt lépett fel a rejtett elöregedés.

Az elmúlt 20 évben a könyvek ára 75%-kal, a lakosság jövedelme viszont közel 200%-kal emelkedett. Kelet-németországban a lakosok vásárlóereje a könyveket illetően ma nagyobb, mint 5 évvel ezelőtt volt, de kisebb, mint az NDK idejében.

Az állományépítési kiadások nagy részét a feldolgozó munkára fordított összeg teszi ki. Egy vizsgálat szerint a közkönyvtárak (nagyságrendjük szerint) munkakapacitásuknak 15-30%-át fordítják erre a célra. A feldolgozásra fordított személyi költségek állandóan növekednek: 100 DM értékű dokumentum könyvtári feldolgozása 20 évvel ezelőtt 33 DM-be került, ma csaknem 100 DM-be.

Ami az állomány összetételét illeti: a könyvek részesedése még mindíg nagy, az új dokumentumtípusoké viszonylag csekély, ugyanakkor ezek kihasználtsága magasan felülmúlja a könyvekét. Az ismeretközlő könyvek aránya az állományban pl. 8%, kihasználtsági mutatójuk 1,5, az AV dokumentumok aránya 8%, kihasználtsági mutatójuk 5-11. A keleti tartományok könyvtárai jobban el vannak látva az új dokumentumtípusokkal, mint a többiek (az NDK-idők gazdag hanglemezellátását a fordulat után széles körű video és CD ellátás követte). Miközben a könyvtárak könyvválasztéka a középvárosokban gyakran felülmúlja a könyvesboltok választékát, az új dokumentumtípusok terén meg sem közelítik az ezeket árusító üzleteket. A könyvtárak nincsenek felkészülve az információközvetítő eszközök várható funkcióváltozására: a könyvek szórakoztató funkcióját a video veszi át, a populáris ismeretközlő szerepét a magazinok, a gyakorlati gyorsinformációt (lexikonok, szótárak, útikalauzok) a számítógépes információs eszközök. A könyv funkciója a komplex szöveginformáció marad.

Az állományt funkciója felől vizsgálva jelentős különbség tapasztalható a régi és az új tartományok között. A régi tartományok közkönyvtáraiból hiányzik a szakmai-tudományos tájékoztatási funkció (a legnagyobbakat kivéve), gyengén kiépített az oktatást támogató funkció, gazdag viszont a hétköznapi igényeket, a hobbit, a személyiségfejlesztést, a szabadidőt, a népszerű ismeretterjesztést szolgáló irodalom. Félő, hogy miközben a fenti területeken a paradigmaváltás a közintézményektől a privát szféra felé mutat, a könyvtárak egyre marginálisabb helyzetbe kerülnek. A volt NDK tartományok könyvtáraiban viszont a felsorolt területek alárendelt szerepet játszottak a képzést és a szakképzést szolgáló irodalommal szemben.

A könyvtári állományalakítás célrendszerének kimunkálása az NSZK-ban nem megfelelő színvonalú, különösen elmarad az e téren élmezőnyben járó USA-hoz képest, de az NDK-ban is kidolgozottabb (és szabályozottabb) volt a közkönyvtárak állománygyarapítási politikája. Az állományelemzés eszközrendszere (kihasználtsági vizsgálatok, nulla-listák, keresettségi mutatók, távollét-listák stb.) ezzel szemben széles körben ismert és használt, a könyvtáraknak kb. 60%-a figyeli a dokumentumforgalom mutatóit.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A dokumentumbeszerzés gyakorlatában meghatározó szerepet játszik a német könyvtárellátó vállalat (EKZ), a régi tartományokban csaknem minden közkönyvtár igénybe veszi ennek szolgáltatásait. Az egyéb dokumentumpiaci ellátó és tájékoztató szolgáltatók igénybevétele, valamint a helyi könyvesboltokban történő könyvbeszerzés megosztott, esetleges.

(Katsányi Sándor)

95/238

KÜBLER, Hans-Dieter: Die Neuen Medien kommen in die Jahre. Bibliothekarische konzepte zwischen Sachzwang und Benutzererwartung = Buch Bibl. 47.Jg. 1995. 3.no. 252-266.p.

Res. angol nyelven

Az új médiák már nem annyira újak. Könyvtári elméletek a kényszer és a használói elvárások súlya alatt

Állományalakítás; Dokumentum -gépi információhordozón; Igény; Üzemi szakkönyvtár

Az "új média" fogalmának számos szempontja van, s nem feltétlenül a legújabb hordozókra alkalmazható. Az "új médium" kifejezés nemcsak magára a médiumra vonatkozik, hanem a fogadtatásának, terjesztésének módjára, technikai előfeltételeire is. Mivel a könyvtárhasználók hozzáállása az új hordozókhoz pozitív, szükség van a könyvtárak megfelelő reakciójára. A piac ellentmondásai és zavarossága, a technológiai elégtelenségek és a magas árak nem leplezhetik el a tényt: a használói igények növekedése folytatódni fog. A kapkodást elkerülendő és szakértelmüket bizonyítandó a könyvtáraknak világosan meg kell határozniuk a prioritásokat. Végül, de nem utolsó sorban az üzemi szakkönyvtáraknak meg kell alapozni saját központi szerepüket az információk beszerzésének és terjesztésének minden szempontjára vonatkozóan.

(Autoref.)

95/239

BILIŃSKI, Lucjan: Selekcja zbiorów bibliotek publicznych warunkiem racjonalnego ich gromadzenia = Bibliotekarz. 1995. 1.no. 18-24.p.

Állományapasztás mint a nyilvános könyvtárak ésszerű állománygyarapításának feltétele

Állományapasztás; Állománygyarapítás; Közművelődési könyvtár

Az állomány selejtezése 1945 óta Lengyelországban is politikai–ideológiai szempontokhoz kapcsolódott. A legnevezetesebb index-jegyzék 1951 novemberében jelent meg: benne minden olyan alkotó művei szerepeltek, akik nem tetszettek az akkori rezsimnek. Sajnos, sokan voltak.

Később "finomodott" a politikai–ideológiai selejtezés módszere: szóbeli közlés lett a selejtezési parancsok és ajánlások hordozója.

Mindazonáltal voltak megalapozottabb selejtezési vállalkozások is, mindenekelőtt az elavult ismeretközlő irodalom kivonását illetően. 1967 óta pl. 14 füzetben jelentek meg – előbb a Kulturális és Művészeti Minisztérium, majd a Nemzeti Könyvtár kiadásában – az egyes tudományágakba–ágazatokba tartozó elavultságok kivonásának ajánlásai. Ezeket a könyvtárosok sokkal inkább várták, mint a beszerzési ajánlásokat, mondván: egy-egy könyvtárból előbb lehet elbocsátani a könyvtárost, mint állományából valamely művet kiselejtezni. (Más kérdés: a könyvtárosok – meghatározott művek "rongyítása" által – megtalálták a nagyon időszerű apasztásokhoz a "kiskapukat" is.)

A fenti központi ajánlások nyomán 1976 és 1990 között a nyilvános könyvtárak évente kb. két és fél millió egységtől szabadultak meg (lépcsőfokok: tároló könyvtárakba való felajánlás, a maradék értékesítése, illetve zúzdába küldés), de 1988-ban három, 1990-ben pedig hat milliótól.

A központi jegyzékek alapján folyó selejtezés, miközben hatalmas gondoktól szabadította meg a nyilvános (közművelődési) könyvtárakat és könyvtárosokat, egyszersmind az önálló döntések felelősségéről is leszoktatta őket. Ennek negatív hatásai az időközben önkormányzati kezelésbe adott könyvtárakban mutatkoznak meg az átadás, azaz 1990 óta (pl. 1993-ban az állománykivonás az 1990. évi felére csökkent). Míg a vajdasági és a városi könyvtárak megbírkóznak ezzel az éppen napjainkban kulmináló feladattal, a községi–falusi könyvtári szféra igen-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

csak küszködik vele. Az önkormányzatok nem szívesen engedélyezik az állománykivonást (mennyiségi szemlélet!), s ezzel mintegy megtakarítják a községi–falusi könyvtárakon az új, főként a tájékoztatási és az időtöltési szempontból fontos és érdekes művek beszerzéséhez szükséges előirányzatokat. A nyilvános könyvtárak általában is egyre inkább adományokból kénytelenek gyarapodni (1982-ben még 87,5% volt a vásárlás aránya a gyarapodásban, 1993-ban pedig már csak 62,0%). Ez pedig korántsem szakmai "gyönyör".

(Futala Tibor)

Lásd még 216, 242

Állományvédelem

95/240

GEORGE, Susan: Lilbrary disasters: are you prepared? = Coll.Res.Libr.News. 56.vol. 1995. 2.no. 80-84.p. Bibliogr.

Fel vagyunk-e készülve egy könyvtári katasztrófára?

Elemi károk; Vezetés

A könyvtári szakirodalomra vetett futó pillantás meggyőzi az olvasót arról, hogy sok cikk foglalkozik a könyvtári vészhelyzetekkel (tűz, víz, földrengés, természeti csapások, lopás, járvány, stb.), azaz minden könyvtár különböző veszélyeknek van kitéve

Az amerikai főiskolai és tudományos könyvtárak egyesületének (Association of College and Research Libraries, ACRL) felmérése szerint az egyetemi könyvtárak jelentős része nem készült fel egy esetleges katasztrófa elhárítására. A szerző a következők figyelembevételét ajánlja a könyvtárosoknak a katasztrófa-elhárítási program kidolgozásakor:

– tudomásul kell venni, hogy a könyvtárat, a személyzetet és az olvasókat veszélyek fenyegetik, és el kell kerülni a további vészhelyzetek előidézését

– fel kell térképezni a könyvtárban lévő veszélyforrásokat

– a veszélyforrások azonosítását az elhárítást célzó oktatásnak kell követnie. A szakirodalom alapján fel kell használni mások tapasztalatait, és szakértők véleményét kell kérni.

A kiképzést követően jegyzéket kell összeállítani a veszélyforrásokról és a lehetséges megszűntetési módokról. Első lépésként azokat a problémákat kell megoldani, amelyekhez a könyvtár anyagi forrásokkal rendelkezik. Fel kell venni a kapcsolatot a helyi tűzoltósággal és egyéb, a mentésben részt vevő szervekkel. A könyvtár teljes személyzetét ki kell képezni a tennivalókra. Ellenőrizni kell a könyvtárban a szükséges jelzések (pl. kijárat) meglétét. Ki kell jelölni egy bizonyos helyiséget a szükséges dokumentáció és eszközök (elemlámpa, olló, fólia, stb.) tárolására.

Célszerű elkészíteni egy katasztrófa-elhárítási kézikönyvet, melynek a következőket kell tartalmaznia:

– a veszélyforrások jegyzéke

– a katasztrófa esetén használható eszközök jegyzéke

– a szükséges telefonszámok, címek, nevek

– a könyvtári személyzet telefonjegyzéke, hogy a legközelebb lakók könnyen értesíthetők legyenek

– a könyvtár részletes alaprajza

– a felhasználható cikkek irodalomjegyzéke

– jegyzőkönyv, kárbejelentő nyomtatványok

– a helyreállítási munka menetének leírása.

Gondoskodni kell arról, hogy a kézikönyv a személyzet minden tagjához és valamennyi érdekelthez eljusson. Ajánlott mentési bizottság és/vagy felelős kijelölése.

(Pappné Farkas Klára)

Különgyűjtemények

95/241

COOPER, Susan-Ann – BEHRENS, Shirley: Grey literature, with reference to theses and patents = Mousaion. 12.vol. 1994. 2.no. 19-32.p. Bibliogr.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Szürke irodalom, különös tekintettel a disszertációkra és a szabadalmakra

Disszertáció; Szabadalom; Szűk publicitású anyag

A Harrod's Librarians' Glossary szerint a szürke irodalom kategóriájába a "formálisan nem publikált, illetve a kereskedelemben nem hozzáférhető, ezért bibliográfiailag nehezen azonosítható" anyagok tartoznak. Az azonosítás és a könyvtári kezelhetőség nehézségei miatt a legtöbb könyvtáros nem szívesen foglalkozik velük, pedig nem szabadna figyelmen kívül hagyni, hogy ezek *primer* dokumentumok és bizonyos információknak gyakran az *egyetlen* forrásai.

Publikációs jellemzőik a következők:

– a nem formális (nem kereskedelmi) kiadás miatt kiesnek a kötelespéldány-szolgáltatás rendszeréből, ezért csak ritkán szerepelnek a nemzeti bibliográfiákban;

– nincs ISBN, ill. ISSN számuk;

– igen sok szervezet adja ki őket, kis példányszámban;

– kevés reklámot, propagandát élveznek.

Fizikai formájuk tekintetében igen változatosak (fotomásolat, pamflet, monográfia, mikroforma, elektronikus adatbázis stb.), ami megnehezíti, hogy a témájukhoz kapcsolódó nyomtatott dokumentumok mellé kerüljenek a polcokon. A feldolgozás szempontjából a gyakori kiegészítések és módosítások jelentenek gondot, különösen a kutatási jelentések és a szabványok esetében.

A bibliográfiai számbavétel nehézsége miatt szükségessé vált a nemzetközi együttműködés és koordináció, aminek eredményeként ma már három jelentős szervezet készít bibliográfiai eszközöket a szürke irodalom azonosítására: a British Library, a System for Information on Grey Literature for Europe (SIGLE) és az amerikai National Technical Information Service (NTIS).

A következőkben a cikk a szürke irodalom két igen értékes típusát, a disszertációkat és a szabadalmakat részletesen is bemutatja. Három szempontot vizsgál:

– publikáció, terjesztés, formátum;

– információs érték;

– bibliográfiai számbavétel.

Mivel a könyvtáros számára a bibliográfiai számbavétel jelenti a legfontosabb gyakorlati tudnivalót, ezt érdemes kiemelni.

A **disszertációk** esetében a következő források jöhetnek szóba:

– néhány referálólap, pl. Chemical Abstracts;

– szakbibliográfiák folyamatban lévő vagy befejezett kutatásokról;

– Dissertation Abstracts International.

A **szabadalmak** esetében az illető ország szabadalmi hivatalai adnak ki katalógusokat. Ezek formája változó, egyaránt léteznek cédula-, online- és CD-ROM katalógusok. További források:

– folyóiratok a legújabb szabadalmakról (Dél-Afrika: *Patent Journal*, Egyesült Államok: *Official Gazette*, Egyesült Királyság: *Official Journal, Patents*)

– referáló és indexelő szolgáltatások: Derwent;

– online szolgáltatók (pl. DIALOG és ORBIT) szabadalmi adatbázisai: World Patents Index, Drug Patents International, JAPIO, INPADOC, Patent Status File, US Patents.

(Novák István)

95/242

NAGL, Manfred: Popularmusik für Rentner-Hippies? Probleme und Problemelösungen am Beispiel des Bestandaufbaus = Buch Bibl. 47.Jg. 1995. 2.no. 150-157.p.

Res. angol nyelven

Könnyűzene nyugdíjas hippiknek? Problémák és megoldások az ifjúság zenei ellátásában az állományépítés szempontjából

Ifjúsági olvasó; Igény; Zenei könyvtár

A popzene példáját használva a szerző azzal vádolja a könyvtárakat, hogy messze elmaradnak a fiatalok és a kor jelenlegi ízlésvilágától. A könyvtárosok csak azt a zenét ismerik és vásárolják, amelyet a saját fiatalságuk idején megismertek és megszerettek. A mai fiatal könyvtárhasználók viszont egészen mást szeretnének, ezért félő, hogy teljesen leszoknak a könyvtárlátogatásról. Azoknak a könyvtárosoknak, akik nem akarják teljesen elveszíteni a fiatal használókat, gondoskodniuk kellene arról, hogy a zenei gyűjteményeiknek legalább a fele a mindenkori popzenei ízlést tükrözze.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Lásd még 229, 295

Feldolgozó munka

95/243
LAW, Derek: How microwaved is your poodle? = Cat.Index. 114.no. 1994. 1-6.p. Bibliogr. 20 tétel.

A katalogizálás felelőssége az elektronikus információk zűrzavarában

Dokumentumleírás; Elektronikus publikáció; Könyvtárosi hivatás; Számítógép-hálózat

A könyvtárosok egyre inkább szembesülnek az elektronikus könyvtár kihívásaival: hálózatban használnak CD-ROM-okat, egyre összetettebb online katalógusokat vesznek igénybe, a rendelések során számítógép-hálózat révén lépnek kapcsolatba a terjesztőkkel.

Át kell gondolniuk a bibliográfiai információ, pontosabban annak metaadatokká való átalakításának jövőjét. Olyan speciális feladatok merülnek fel ugyanis, mint például a multimédia-dokumentumok bonyolult tartalmának feltárása (a tényleges tartalom mellett olyan adatokra is igény van mint a felvételek időtartama, távolsága, szöge stb.); vagy az, hogy az irodalmi művek teljes szövegét tartalmazó adatbázis-termékek analitikus feldolgozása százszor többe kerül, mint maga a termék; sok, hálózaton elérhető dokumentum esetében a katalogizálás már nem a teljes mű, fejezet vagy cikk, hanem a bekezdés szintjén lenne célszerű; mi lesz, ha a feldolgozást a jövőben a szerzői jog szintjén kell elvégezni (a brit Domesday Project optikai lemezének elkészítéséhez egymillió szerzői jogi engedélyre volt szükség!). Szinte elképzelhetetlen, hogy mindez mekkora katalogizálási befektetést jelent.

A könyvtárosok ahhoz vannak szokva, hogy azt dolgozzák fel, ami a birtokukban van, amit kézbe is vehetnek. A "tulajdon helyett hozzáférés" szemlélet jegyében most ez gyökeresen megváltozik. Ha például egy World Wide Web oldalt látnak, nem tudhatják, hogy az ott szereplő források sora teljes-e vagy csak a rendszer tervezőjének választását tükrözi, vagy azt tartalmazza, amit az illető egyáltalán megtalált? Komoly szakmai problémát jelent az is, hogy hogyan katalogizáljanak változó és interaktív információkat.

Mindez nem jelenti, hogy a könyvtárosok képtelenek lennének rendszerezni az információkat. A feldolgozás értéket tesz hozzá a szerző szellemi munkájához. Mostanában még a számítógépesítéssel félretett cédulakatalógusok értékeinek védelmében is megjelentek cikkek.

A könyvtárosok fő feladata a könyvtáruk használói által keresett információk számbavétele. Valószínűleg ehhez a hálózatok elterjedése következtében a metainformáció új koncepcióját kell kidolgozniuk.

A hálózatokon a források lelőhelyének megállapítására szolgáló összetett jelzetek (Universal Resource Locator, URL) megalkotása és megértése szakértelmet igényel. A hálózati információk használóinak a következő adatokra van szükségük a hozzáféréshez: Universal Resource Locator (a forrás lelőhelye), Universal Resource Name (a forrás neve), a fájl leírása, anonymous ftp státusz, a fájl mérete, a verzió száma, az eredeti forrás, az intézménnyel fennálló szerződéses státusz, a szerzői jog tulajdonosa(i), a használat feltételei, szerző/cím.

Az utóbbi húsz évben sajnos a katalogizáló részlegek szakmailag visszafejlődtek, pusztán adatrögzítő részlegekké váltak. Most viszont ismét szükség lenne ismeretszervezési, katalogizálási és indexelési szaktudásra!

(Hegyközi Ilona)

95/244
GÖDERT, Winfried: Inhaltliche Dokumenterschliessung, Information Retrieval und Navigation in Informationsräumen = Z.Bibliothekswes. Bibliogr. 42.Jg. 1995. 2.no. 137-155.p.

A dokumentumok tartalmi feltárása, információkeresés és navigálás az információs térben

Hozzászólás Svenonius, E.: Präkoordination – ja oder nein? c. cikkéhez. (Z.Bibliothekswes.Bibliogr. 41.Jg. 1994. 3.no. 279-294.p.)

Gépi információkeresés; Tárgyi feltárás

A számítógépes hálózatok hatására a dokumentumok tartalmi feltárása helyett az informá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ciók tartalmi feltárása kerül előtérbe, az információ már nem kötődik egy bizonyos dokumentumhoz (hordozóhoz).

A szerző szemletanulmányában először áttekinti a dokumentumok tartalmi feltárásának modelljét és különböző alkalmazási területeit (a könyvek szisztematikus elrendezését, a cédula vagy kötet formájú szakkatalógusokat, a szak szerint rendezett bibliográfiákat és az adatbázisokat).

Két példán (az ETHICS online katalógusa és a Knowledge Finder) mutatja be a tartalmi feltárás általános modelljét.

Ezután az online katalógusokban végzett tárgyi lekérdezések eredményességét vizsgáló szakirodalmat ismerteti.

Az automatikus indexelést röviden érintve tér át arra, hogy a számítógépes hálózatok milyen változásokat idéznek elő a tartalmi feltárásban, az információkeresésben. A klasszikus dokumentációban már megismert problémák (bibliográfiai leírás, teljes szövegek, képi és hangzó anyagok, faktografikus adatok, szoftver stb.) itt is felmerülnek, újabbakkal tetézve. Ilyen például, hogy már meglévő adatbázisok vagy információs rendszerek sokféle feltárási megoldását kell egy közös hozzáférési rendszerbe integrálni.

Végül néhány pontban foglalja össze, hogy miben látja a tartalmi feltárás jövőbeni teendőit:

– adatmodellek kidolgozása a bibliográfiai adatbázisok számára, keresési és szolgáltatási interfészek kialakítása,

– a használói keresési szokások típusainak meghatározása a tárgyi keresés modellezése céljára,

– a rangsorolási eljárás alkalmazása,

– a relevancia meghatározására szolgáló visszacsatolás használata,

– az automatikus indexelés szerepének és a tartalmi feltárásban való hasznának meghatározása,

– a tartalmi feltárás szerepének tudatosítása a számítógépes hálózatokon való navigációban.

(Hegyközi Ilona)

95/245

KÖNIGER, Paul – JANOWITZ, Karl: Drowning in information, but thirsty for knowledge = Int.J.Inf. Manage. 15.vol. 1995. 1.no. 5-16.p. Bibliogr.

Túl sok az információnk, túl kevés a tudásunk

Információ; Információszervezés; Kiadványözön

Nem az információk mennyisége, hanem strukturált rendszerezésének a hiánya az oka, hogy egyre kevésbé tudunk lépést tartani az információk özönével. Az információs technológia fejlődése következtében az információ elveszítette a kapcsolatát a hordozójával, ezért a médium már nem megbízható forrás az információ típusának megállapítására. Az információkezelés hagyományos módszerei már nem alkalmasak az információk hatalmas mennyiségének és új formáinak a rendszerezésére. Az információs társadalomban egy átfogóbb információszervezési rendszerre lenne szükség. A szerzők négy univerzális rendszerező kategória (kiválasztás, idő, hierarchia és sorrend) bevezetésére és – a hordozótól függetlenül – az információkra való alkalmazására tesznek javaslatot. A mai információözönben a javasolt osztályozási eszközöket mind az előállítók, mind a felhasználók haszonnal használhatják.

(Autoref. alapján)

Lásd még 213, 299, 303

Katalógusok

95/246

MENDELSOHN, Jennifer: Human help at OPAC terminals is user friendly: a preliminary study = RQ. 34.vol. 1994. 2.no. 173-190.p. Bibliogr.

Ma is szükség van a könyvtáros személyes segítségére az online katalógus használatához: egy vizsgálat tanulságai

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Gépi információkeresés; Használói szokások; Kommunikáció -használókkal; Online katalógus

Az elmúlt évtizedben az online olvasói katalógusok (OPAC) területén széles körű kutatásokat végeztek, és jelentős eredményeket értek el. Bár

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

a kutatás csaknem kizárólag az OPAC-technológia fejlesztésére összpontosított, a használók ma is sok olyan problémáról panaszkodnak, amelyek már tíz évvel ezelőtt is felmerültek, amikor az OPAC még újdonságot jelentett. A cikkben ismertetett kutatás a személyes segítség jelentőségét vizsgálja az online katalógusban való keresés során. Megállapítja, hogy a szolgáltatás iránti igény jelentősen megemelkedett, amikor a hagyományos, a referensz-pultnál adott tájékoztatásról áttértek a terminál melletti gyakorlati segítségnyújtásra. A használóknak legtöbbször folyamatos segítségre volt szükségük, s gyakori probléma volt a keresések eredményeként kapott túl sok információ. A jelen kutatás arra enged következtetni, hogy bár a technológia folyamatos fejlesztése fontos, az emberi segítségre még mindig szükség van. Az emberi segítségre irányuló kutatás jót tenne a könyvtári gyakorlatnak azon elv megvalósítása érdekében, hogy azoknak az olvasóknak is magas színvonalú szolgáltatást kell nyújtani, akik egyedül még nem boldogulnak az OPAC használatával.

(Autoref.)

95/247

ZORN, Margaret J. – MARSHALL, Lucy: Graphical user interfaces and library systems: end-user reactions = Spec.Libr. 86.vol. 1995. 1.no. 28-35.p. Bibliogr. 9 tétel.

Res. francia és spanyol nyelven

Grafikus használói felületek és könyvtári rendszerek: a használók véleménye

Ember-gép kapcsolat; Integrált gépi rendszer; Online katalógus; Üzemi szakkönyvtár

Annak ellenére, hogy a grafikus használói felület (graphical user interface, GUI) egyre elterjedtebbé válik a könyvtári szoftverek között, a használók véleményét még nem dokumentálták. A Parke-Davis gyógyszerészeti szakkönyvtár (Ann Arbor, MI) a használók elégedettségét vizsgálta a grafikus felületű Dynix Marquis rendszerrel, illetve a Dynix hagyományos, szöveges online katalógusával. A tanulmány a használói elégedettség kérdőíves vizsgálatán kívül az illető rendszerek használatának számát is összehasonlította. A kérdőíves felmérés eredményei azt mutatták, hogy a használók a grafikus rendszert részesítik előnyben a hagyományos OPAC-kal szemben, s ezt a használati adatok is megerősítették. Különösen a Maquis-ra való áttérést követő időszakban növekedett meg az új rendszer használata.

(Autoref.)

Információkeresés

95/248

VAN ZYL, Rhona – COETZE, Helena S.: Ontwerp van 'n grafiese koppelvlak vir fiksieherwinning deur die jong gebruiker = South Afr.J.Libr.Inf.Sci. 62.vol. 1994. 4.no. 141-146.p. Bibliogr.

Res. és összefoglalás angol nyelven

Grafikai használói interfész tervezése regények keresésére, fiatal olvasók számára

Ember-gép kapcsolat; Hatékonyság; Ifjusági olvasó; Információkeresés; Próza

A fiatalok gyakran elhanyagolják a regényolvasást. Ennek különböző okai ismertek, pl. időhiány, környezeti ráhatás, kevés megfelelő mű, ám kétségtelenül közrejátszik az is, hogy a hagyományos keresőeszközök csak kevés segítséget nyújtanak a visszakereséshez. A grafikus használói felület megoldhatja ezt a problémát, ha megfelel a kívánt kritériumoknak, pl. könnyű használat, ikonok, help-funkciók, a regények keresésére különösen alkalmas hozzáférési pontok. A megfelelő interfész kifejlesztése céljából meg kell vizsgálni a fiatalok jellemzőit, amilyenek pl. a kor, a nem, a számítógépes jártasság, az olvasási, gépelési és helyesírási készség, valamint a szókincs.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

95/249
DIMITROFF, Alexandra – WOLFRAM, Dietmar: Searcher response in a hypertext-based bibliographic information retrieval system = J.Am.Soc. Inf.Sci. 46.vol. 1995. 1.no. 22-29.p. Bibliogr.

Az információkeresés hatékonysága hiperszöveg alapú bibliográfiai információkeresési rendszerben

Gépi információkeresés; Hiperszöveg; Információkeresési rendszer értékelése

A cikk hetven, különböző keresési jártassággal és képzettséggel rendelkező használó információkeresési viselkedését és a keresőrendszerre vonatkozó szimpátiáját vizsgálta a HyperLynx nevű hipertext-alapú bibliográfiai keresőrendszer esetében. Öt keresőkérdésre vonatkozóan minden keresőnél feljegyezték a keresési időt, az igénybe vett leágazási csomópontok számát és az illető használó véleményét a rendszerről. Mivel sem a keresési idők, sem a vélemények tekintetében nem találtak lényeges eltéréseket, arra a következtetésre jutottak, hogy a hipertext-alapú bibliográfiai információkeresés egyaránt megfelelő a különféle tapasztalatokkal rendelkező keresők számára.

(Autoref. alapján)

Lásd még 244

Olvasószolgálat, referensz

95/250
EWING, Keith – HAUPTMAN, Robert: Is traditional reference service obsolete? = J.Acad.Librariansh. 21.vol. 1995. 1.no. 3-6.p. Bibliogr. 7 tétel.

Elavult-e a hagyományos referensz-munka?

Egyetemi könyvtár; Hatékonyság; Referensz

A szerzők tapasztalata és álláspontja szerint az egyetemi könyvtárak tájékoztató szolgálata, mely korábban kulcsszerepet játszott a felsőoktatásban, elavult. A folyamat jóval a technológiai robbanás előtt kezdődött. Abból az elvből kiindulva, hogy az ember közreműködése magában hordozza a tévedés lehetőségét, megállapították, hogy az egyetemi könyvtárak használói – oktatók és tanárok – a referensz-könyvtárost csupán útbaigazító szerepre kárhoztatják (hol van az évkönyv, merre található a mosdó, hogyan működik a fénymásoló), érdemi feladatai nemigen vannak. Ezért sok könyvtárban a magasabb szintű szakmai feladatokat, például irodalomkutatásokat nem a pultnál, hanem irodákban végzik a tájékoztató könyvtárosok, míg korábbi feladataikat kevésbé képzett kollegák vagy diákok látják el.

A számítógépek, online katalógusok, CD-ROM-ok elterjedésével új szerepkört kaptak a könyvtárosok, munkaidejük nagy részét tanteremben töltik, a különböző számítógépes rendszerek használatát ismertetik, kevés időt szánnak a tényleges kutatások segítésére. A könyvtárak gépesítése nem eredményezett gazdaságosságot és könnyebb hozzáférést, a tájékoztató könyvtárosok intellektuális munkakörét gépelési feladatokká silányította.

A könyvtárak referensz-szolgálatának leterheltsége változó, vannak csúcsidőszakok és üres órák. Az előbbi esetében nem jut elegendő idő az elmélyült segítségre, míg a kevésbé frekventált időszakokban a referensz-szolgálat "leül", a könyvtárosok egymással vagy az olvasókkal beszélgetnek, észre sem veszik a kérdezni szándékozó olvasót.

Néhány felmérés azt látszik bizonyítani, hogy meglepően alacsony a kielégítő válaszok száma. Az olvasók egy része túlságosan és fölöslegesen bőséges eligazítást vagy segítséget kap a tájékoztatótól mások rovására. Így vannak, akik meg sem kísérlik kivárni, míg sorra kerülnének.

Mivel a fenti problémák eléggé nyilvánvalóak a szakmában, 1993-ban két egyetemi könyvtárban (Berkeley, Duke) megbeszélést szerveztek, amelyen a következő kérdésekre keresték a választ:

1. Milyen új feladatai vannak a referensz-könyvtárosnak, és melyek tűnnek el?
2. A könyvtári hálózatban kik fordulnak az egyetemi könyvtári referensz-szolgálathoz és hol szolgálják ki őket?
3. Milyen képzésre van szüksége a referensz-könyvtárosnak, hogy hálózati információs szolgáltatást nyújtson?

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

4. Mi jellemzi azon tájékoztató szolgálatokat, ahol sikeresen hajtják végre az átalakítást?

Mindezen kérdések feltételezik a szakirányú végzettségű könyvtárosok által működtetett referensz-szolgálatot. Az új feladatok körülhatárolása helyett a szakma tehetetlenségén kellene túljutni.

A szerzők szerint a 21. század elejére ötféle helyzet képzelhető el:

– megmarad a hagyományos referensz

– tantermi oktatás keretében megtanítják az olvasókat az információhoz való hozzáférésre

– számítógépes szakemberek bevonásával megtervezik a mesterséges intelligenciára alapuló tájékoztatási rendszereket

– az alapvető tájékoztatási feladatokat hallgatók látják el, az érdemi kérdéseket szakértőkhöz irányítják

– az olvasók maguk keresik meg az információkat.

(Pappné Farkas Klára)

95/251

LEWIS, David W.: Traditional reference is dead, now let's move on important questions = J.Acad.Librariansh. 21.vol. 1995. 1.no. 10-12.p.

A hagyományos referensz halott: foglalkozzunk a lényeges problémákkal!

Reakció EWING-HAUPTMAN cikkére, lásd az előző (95/250) tételszámon

Elektronikus könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Információáramlás; Referensz

A jelenlegi széles körű társadalmi változások nemcsak a hagyományos referensz-szolgálatot, hanem a hagyományos könyvtári gyakorlat egészét érintik. A referensznek, akárcsak a többi könyvtári szolgáltatásnak képesnek kell lennie arra, hogy értékét a jelenlegi automatizált és az eljövendő elektronikus környezetben is demonstrálja.

A szerző Ewing és Hauptman nézeteit idézi, akik szerint a hagyományos referensz-szolgáltatások "halála" nem csupán az új technológia eredménye. A referensz azért nem működik, mert

– a referensz-könyvtárosok nem mindig válaszolnak helyesen a nekik helyesen feltett minden kérdésre;

– a referensz-könyvtárosok feladata, hogy megjavítsák a beszorult papírok miatt leállt nyomtatókat és másolókat;

– bármilyen diplomás, némi betanítás után, el tudja látni mindazt, amit egy referensz-könyvtáros;

– az általuk meglátogatott könyvtárak közül sok nem alkalmazza hatékonyan az új technológiát.

Az idézett szerzők a rossz gyakorlatra építik következtetésüket, s figyelmen kívül hagyják az új technológiák pozitív hajtóerejét. Azt a következtetést vonták le, hogy a hagyományos referensz-szolgáltatásokat meg kell szüntetni, s nem veszik észre, hogy ezek már nem is léteznek.

A referensz-szolgáltatások e század elején jöttek létre azért, mert a Melvil Dewey és mások által kifejlesztett információszervezési és tárolási módszerek nem működtek elég hatékonyan. A gyűjtemények növekedésével a feltárásukhoz készített cédulakatalógusok és nyomtatott indexek használata csak a leggyakorlottabbak számára volt igazán eredményes. Ugyanakkor a könyvtári anyagok hozzáférhetőségével kapcsolatos egyes tanulmányok rámutatnak, hogy az esetek 40-50 százalékában ismert és a könyvtár állományában meglévő címeket is lehetetlen megtalálni. A referensz-szolgáltatások – minden hiányosságuk ellenére – fennmaradtak, mivel a referensz-könyvtárosok együttérzőek, megértik a papír alapú könyvtárak használatának nehézségeit és rendszerint segítőkészek ezek legyőzésében.

A könyvtárak gépesítésével, online olvasói katalógusok és hálózati CD-ROM-ok bevezetésével a referensz-könyvtárosok és a személyzet többi tagja közötti munkamegosztás számos helyen ésszerű megoldásnak bizonyult. A papír alapú könyvtárnak automatizálttá válása – bár nem minden zavar nélkül ment végbe – nem okozott igazán nagy nehézséget, mivel nem vonta kétségbe a könyvtáros vagy a könyvtár szerepét. A referensz-könyvtárosok szerepe csak kissé változott. A hamarosan bekövetkező újabb változás – automatizált könyvtárból elektronikus könyvtár – viszont nem lesz már ilyen egyszerű és könnyű. Ezért – a tények figyelembevételével – új paradigma felállítására van szükség:

1. Meg kell változtatni az információtámogatás nyújtásának mechanizmusát. Az elmúlt száz

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

évben a támogatott információ nyújtásának leghatékonyabb módja a nyilvánosan hozzáférhető nyomtatott könyv- és folyóiratgyűjtemények kialakítása, valamint az ezek használatához szükséges épület és könyvtáros biztosítása volt. Most viszont a könyvtár egyre kevésbé épület, sokkal inkább elektronikus források gyűjteménye, így az információtámogatás nyújtásának módja is meg kell, hogy változzon (referenszkönyvtárosok alkalmazása helyett az elektronikus források olvasói használatának elősegítése).

2. A mindenki számára elérhető, de középszerű szolgáltatásokat fel kell, hogy váltsák a szűkebb körnek nyújtott minőségi szolgáltatások. Ésszerű áron nem lehet az összes használónak minőségi szolgáltatásokat nyújtani, ezért meg kell határozni azt az elsődleges használói csoportot, akiknek más szolgáltatásokat biztosítunk, mint a többieknek.

3. Az információforrások használatának oktatása legyen az egyetem tantervének központi része kell. A könyvtárhasználati képzés jelenlegi módja – egy-egy órát szentelnek bizonyos speciális kérdéseknek – tovább nem tartható fenn. Az elektronikus könyvtár használatának oktatása a tanszéken kell, hogy történjen az oktatási program részeként. A tanszék oktatói nagyrészt könyvtárosok legyenek.

4. Nem a könyvtárosok fogják az új tájékoztatási eszközöket felfedezni. A könyvtárban használt katalógusokat, indexeket, referáló lapokat és ezek számítógépes változatait könyvtárosok fejlesztették ki. Az új tájékoztatási eszközök (pl. WAIS, WWW) viszont a könyvtáron kívüli világból származnak. Ez azt is jelenti, hogy a jövőben nem könyvtárosoknak (pl. számítógépes szakembereknek) is fel kell ajánlani könyvtárosi állásokat.

5. Az elektronikus könyvtárak felforgató szervezetek lesznek az egyetemen belül, ezért szembe fognak kerülni a régi szövetségeseikkel. Azok az új technológiai változások, melyek az elektronikus könyvtár létrejöttét elősegítik, az egyetem minden részére kihatnak, de a könyvtárban fognak kezdődni. A multimédia, a számítógéppel segített képzés, az elektronikus levelezés és konferencia alapvetően megváltoztatja az oktatás jellegét. A könyvtáraknak mint az elektronikus források szolgáltatóinak a fejlesztések központjában kell állniuk, s ez az egyetemen belüli helyzetükre is kihat. A könyvtárak és a tanszékek versenytársakká válhatnak, bár ideális esetben együtt kellene működniük az oktatás átszervezésében.

A hagyományos referensz tehát már nem működik. A legfontosabb feladat most az elektronikus könyvtár megvalósítása.

(Feimer Ágnes)

95/252

DEWDNEY, Patricia – SHELDRICK ROSS, Catherine: Flying a light aircraft: reference service evaluation from a user's viewpoint = RQ. 34.vol. 1994. 2.no. 217-230.p.

A referensz-munka hiányosságai – ahogyan a használók látják

Hatékonyság; Kísérlet; Kommunikáció -használókkal; Referensz

A cikk 71 posztgraduális könyvtárszakos hallgató könyvtárhasználóként szerzett tapasztalatait elemzi. A hallgatók tetszőlegesen kiválasztott könyvtárakban személyes érdeklődésüknek megfelelő kérdéseket tettek fel a referensz-könyvtárosnak. Amikor e használókat megkérdezték, hogy szívesen visszamennének-e az illető könyvtároshoz egy újabb kérdéssel (a referensz hatékonyságának ezt a mérőeszközét Durrance ajánlotta 1989-ben), csak 59,7% válaszolt igennel. A visszatérésre való hajlandóságot, akárcsak az általános elégedettséget leginkább a könyvtáros viselkedése és a válasz minősége határozta meg. A részletes beszámolók kimutatták a szolgáltatások "leginkább segítő" és a "legkevésbé segítő" jellemzőit. A szöveges beszámolókból négyféle negatívum derült ki: nehezen volt kideríthető, hogy a szolgálatban lévő alkalmazott szakkönyvtáros-e; a referensz-könyvtárosok 55 százaléka elfogadta a kérdést úgy, ahogy elhangzott, és semmi továbbit nem kérdezett a kérdés pontosítására, behatárolására; keresési kudarc nem ellenőrzött forrástájékoztatás következtében; a párbeszédek kétharmadánál a válaszadás utáni ellenőrző kérdések (pl. "Megtalálta, amit keresett?" vagy "Ez a pontos válasz a kérdésére?") elmaradása. A cikk javaslatokat tesz ezen problémák orvoslására. A kísérlet nem fedett fel különbséget az egyetemi és a közkönyvtárak között.

(Autoref. alapján)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

95/253

LAGUARDIA, Cheryl: Desk set revisited: reference librarians, reality and research systems' design = J.Acad.Librariansh. 21.vol. 1995. 1.no. 7-9.p.

A referensz-könyvtáros új szerepe: tájékoztatási rendszerek tervezése

Gépi információkeresési rendszer; Használói szokások; Referensz; Tervezés

A könyvtárgépesítés nem váltotta be maradéktalanul a hozzá fűzött reményeket. Ahelyett, hogy időt takarítana meg a könyvtárosoknak és az olvasóknak, egyre többet kíván tőlük. A rendelkezésükre álló nyomtatott és számítógépes információkhoz nem férhetnek hozzá teljes mértékben. A könyvtárosok bűnrészesek az információipar által keltett új mítoszban, éspedig abban, hogy minden információ elérhető.

A felsőoktatásban az utóbbi években megkérdőjelezték a könyvtárosok tájékoztató munkájának létjogosultságát. Tanúi lehetünk a könyvtárosok marginalizálódásának. Ezt maguk idézték elő azáltal, hogy nem voltak eléggé kezdeményezők az egyetemet szolgáló tevékenységükben, szerepük kimerült a változó körülményekhez való alkalmazkodásban. A hagyományos referensz-munka egyelőre nem helyettesíthető, bár jelenlegi formájában nem hoz kielégítő eredményt. Ez a feladatkör – a könyvtárosok nézete szerint – bárki által könnyen elsajátítható munka. A cikk szerzője személyes tapasztalataira hivatkozva azon az állásponton van, hogy hosszú évek gyarkorlata hozza meg a használók információkeresési szokásainak megismerését, amely elengedhetetlen a kérések szakszerű teljesítéséhez.

A könyvtárak pénzügyi helyzete nem teszi lehetővé valamennyi információs forrás beszerzését. Az online információ "burjánzása" következtében a könyvtárosok nem tudnak lépést tartani az újabb és újabb eszközökkel. A nem megfelelő hozzáértés ezen források leértékelődéséhez vezet. Ezért egyes köyvtárak csökkentik a referensz-pultnál teljesítendő órák számát, és az így felszabaduló időt a könyvtárosok az új rendszerek megismerésére fordítják.

A jelenlegi helyzet feloldását hozhatná, ha a könyvtárosok aktívabban részt vennének az információs eszközök megtervezésében. hiszen tapasztalataik felhasználásával az olvasók számára könnyebben hozzáférhető rendszereket lehetne kialakítani. Napjainkban a tájékoztató könyvtáros feladata egyre inkább átalakul: információszolgáltatás helyett oktatói feladatokat látnak el, az olvasókat kell megtanítaniuk az online katalógusok használatára. A jövő útja az lenne, ha az olvasók közvetítők nélkül jutnának el az információkhoz.

(Pappné Farkas Klára)

95/254

HERNON, Peter – ALTMAN, Ellen: Misconduct in academic research: its implication for the service quality provided by university libraries = J.Acad.Librariansh. 21.vol. 1995. 1.no. 27-37.p. Bibliogr. 52 tétel.

Blöff a tudományban – és hatása az egyetemi könyvtári szolgáltatások értékére

Információ; Könyvtárosetika; Olvasás korlátozása; Tudományos kutatás

Számtalan tudományos visszaélést lepleztek már le, de senki sem vizsgálta, milyen hatással voltak ezek a hamisítások nyomán keletkezett írások a könyvtári szolgáltatásokra. A visszaélések félreinformáláshoz, a gyűjtemények és a tájékoztatás minőségének megromlásához vezethetnek, hiszen éppen a könyvtárak a legnagyobb vásárlói a tudományos és ilyen módon a hamisításokat tartalmazó irodalomnak. A könyvtárakban aztán ezt egyaránt olvassák a kutatók és a naiv alsóbbéves hallgatók.

Sokan azt mondják, a tudomány korrigálja önmagát, hiszen a tudományos publikáció alapelve a verifikálhatóság és a megismételhetőség. A tudósok többsége azonban a kísérleteket nem ismétli meg rutinszerűen. Az újraelvégzés korlátja, hogy a cikkekben nem írják le teljességében az alkalmazott technikákat, túl sok időbe és pénzbe kerülne valós cél nélkül vizsgálatokat folytatni és nincs is erre motiváció.

A feltárt hamisítások számának növekedésével a könyvtári állományok megbízhatósága is csökken. A bizonyítottan csalásra épülő cikkek fizikailag továbbra is a könyvtárban maradnak és ott maradnak az indexekben, bibliográfiákban is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A könyvtárak általában nem jelölik meg a visszaélések nyomán született dokumentumokat. Kérdés tehát, hogy felelősek-e a visszaélési vizsgálatok nyomon követéséért és a hamisítványok elkülönítéséért, és ha nem felelősek, ki a felelős, valamint milyen kihatással van mindez a szolgáltatások minőségére.

Egy feltáró jellegű vizsgálatot folytattak ennek megfelelően. Arra kerestek választ, hogy problémának látják-e ezt a könyvtárosok, és hogy mi a véleménye néhány politikai döntéshozónak. Vizsgálták továbbá azt is, milyen elképzelés él az indexelő és referáló szolgálatok szerepéről és a nagyközönség hozzáállásáról. Vizsgálni kívánták az információ elektronikus továbbításának szerepét, a szolgáltatási minőség összetevőit és a visszaélések helyét a minőséggel kapcsolatban.

Huszonhét egyetemi könyvtárost kérdeztek meg öt intézményben. Ebből 19 olvasószolgálati munkát végzett, a 19-ből 10 természettudományos könyvtárban. Interjúk készültek öt, a szövetségi kormányzatot és társadalmi érdekcsoportokat képviselő politikussal is.

Egyik könyvtárban sem voltak kidolgozott elvek a bizonyítottan hamisított eredményeket tükröző dokumentumok kezelésére. Az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy ez csökkenti a szolgáltatások színvonalát.

A könyvtárosok nehezen tudják elképzelni a hamisított anyagok kivonását, mivel nem kívánnak cenzorként működni. Ennek ellenére voltak olyanok, akik kivontak kétes megbízhatóságúnak vélt dokumentumot.

A könyvtárosok sokkal inkább aggódnak a (nem szándékosan) téves információkból és az egyes intézmények, jelenségek megítélésére vonatkozó kritériumok hiányából adódó félreinformálás miatt, mint a hamisított kutatásokból eredő pontatlanságok okán.

Nem tekintették igazán kivihetőnek a hamisított kutatásokat tükröző dokumentumok valamiféle megjelölését és nem tudták, élnek-e ezzel az indexelő és referáló szolgáltatások.

Úgy gondolják, hogy mindez a felhasználó felelőssége. Az alsóbbéveseknek az egyetem oktatói kell, hogy megtanítsák nemcsak a hamisítás lehetőségét, hanem azt a tényt is, hogy a kutatások finanszírozói (pl dohányipar) is befolyásolhatják az eredményeket.

Telefonon a könyvtárosok szívesebben minősítettek dokumentumokat, mint személyesen.

Tudatában voltak annak, hogy sok hallgató visszaél az információval, például úgy, hogy a cikkek helyett csak a referátumokat olvassák el, de nem tekintették feladatuknak, hogy felhívják a figyelmüket, hogy a hamisított eredmények bekerülhetnek az ő dolgozataikba is.

A pontatlanságot tág értelemben tekintették, azaz a véletlen tévedések szerepét is jelentősnek látták, ugyanakkor azt gondolták, hogy a visszaélések kevésbé fordulnak elő a társadalomtudományok területén valamint a nagy presztizsű folyóiratokban, pedig az utóbbi egyáltalában nem egyértelmű.

A megkérdezettek szerint az elektronikus folyóiratok és hálózatok terjedése kedvez a visszaéléseknek.

A megkérdezett politikai döntéshozók úgy gondolják, hogy a kiadók és a tudományos társaságok felelőssége a visszaélések felfedése és nyilvánosságra hozása. Ennek rendszerét tökéletlennek, de működőképesnek tekintették.

(Koltay Tibor)

Lásd még 221, 283

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

95/255

PEDERSEN, Wayne – GREGORY, David: Interlibrary loan and commercial document supply: finding the right fit = J.Acad.Libarriansh. 20.vol. 1994. 5/6.no. 263-272.p. Bibliogr.

A hagyományos könyvtárközi kölcsönzés és az üzleti jellegű dokumentumszolgáltatás igénybevételének előnyei és hátrányai

Dokumentumszolgáltatás; Felmérés; Gazdaságosság -könyvtárban; Könyvtárközi kölcsönzés; Tájékoztatási vállalkozás

A cikk hat, az OCLC útján elérhető kereskedelmi dokumentumszolgáltató vállalat (Chemical Abstracts Service Document Delivery Service, Engineering Information Inc., UMI Article Clearing House, ISI The Genuine Article, Information Store, Information On Demand) árait és szolgál-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

tatásait vizsgálta meg és hasonlította össze a hagyományos könyvtárközi kölcsönzéssel. Az eredményekből arra lehet következtetni, hogy a kereskedelmi cégek nem képesek ugyan teljesen kiváltani a hagyományos könyvtárközi kölcsönzést, rugalmasságukkal mégis nagyban hozzájárulhatnak a könyvtárak átfogó dokumentumszállítási tervének a teljesítéséhez.

(Autoref. alapján)

95/256

MITCHEL, Janet: OCLC interlending and document delivery services = Vine. 96.no. 1994. 14-18.p.

Az OCLC könyvtárközi kölcsönzési és dokumentumszállítási szolgáltatásai

Dokumentumszolgáltatás; Könyvtárközi kölcsönzés -számítógéppel; Központi katalógus -online

Az OCLC 1979 óta nyújt könyvtárközi kölcsönzési (a továbbiaklban: KKK) szolgáltatásokat, ma már 52 ország könyvtárai számára. Évente 7 millió kölcsönzést bonyolít le.

A PRISM ILL nevű KKK rendszert 1992 végén helyezték üzembe. Három online adatbázist tartalmaz: az OCLC online központi katalógusát (30 millió bibliográfiai tétel, 500 millió lelőhelyadat); a KKK tranzakciók adatbázisát és a címtár-adatbázist, amely a kölcsönzési politikáról és térítésekről is tájékoztat. E szolgáltatással könyvek vagy cikkek kölcsönözhetők vagy a résztvevő OCLC-könyvtárakból vagy más dokumentumszolgáltatóktól (néhány ezek közül: a BLDSC, az ERIC, a Library of Congress, a UMI).

A kölcsönvevő könyvtár először keresést végez az OCLC online központi katalógusában, megjeleníti a lelőhelyadatokat, ellenőrzi a címtár-adatbázist, kijelöl maximum öt potenciális kölcsönző könyvtárat, a bibliográfiai adataihoz hozzáteszi a kölcsönző könyvtár adatait, majd a kérést az OCLC hálózatán addig küldik sorban a potenciális kölcsönző könyvtáraknak, amíg valaki ki nem elégíti, vagy ha ez nem lehetséges, visszaküldi a könyvtárnak, amely kölcsönözni szeretne. A könyvtárak a tranzakciók helyzetéről online adatbázisból tájékozódhatnak. A tranzakciók adatbázisából különböző statisztikai jelentéseket lehet összeállítani.

A PRISM rendszernek három fejlesztése van jelenleg a tesztelés és megvalósítás fázisában. Az ILL PRISM Transfer (IPT) segítségével a könyvtár helyi rendszerében létrehozott KKK kérések az Interneten továbbíthatók az OCLC-nek. A PRISM Client révén a központi katalóguson kívül más bibliográfiai adatbázisok is elérhetők lesznek, először is az ArticleFirst és a ContentsFirst tartalomjegyzék-adatbázisok. Az ILL Fee Management a könyvtárak közötti esetleges elszámolást könnyíti meg, havonta összesíti a tartozásokat és követeléseket.

A dokumentumszolgáltatás terén az első lépés a FirstSearch szolgáltatás bevezetése volt 1992-ben. A FirstSearch egyszerű online használói interfész több, mint 40 népszerű referensz-adatbázishoz. A dokumentumokat egy menü segítségével több szolgáltatótól (BLDSC, ISI, UMI, Dynamic Information), többféle szállítási móddal (fax, gyors posta, normál posta) is meg lehet rendelni. A FirstSearch dokumentumszolgáltatási lehetőségei között van a FastDoc szolgáltatás is, amely faxon szolgáltat egy órán belül.

Egy másik fajta dokumentumszolgáltatást képvisel a teljes szövegek online szolgáltatása öt adatbázisból. 1994 folyamán az OCLC bővíti a teljes szöveges adatbázisok körét, amelyekből cikkeket szolgáltat. A szövegek ASCII formátumúak és letölthetők lesznek.

Az OCLC jelenleg három online folyóiratot szolgáltat. Ezek SGML kódokkal ellátott szöveget tartalmaznak, grafikus részeket is. A közeljövőben várható, hogy szürke és színes grafikát is tudnak kezelni, valamint beszkennelt vagy képként bevitt folyóiratokat.

Az OCLC további terve, hogy integrálja a KKK-t, a dokumentumszolgáltatást és az elektronikus folyóiratok szolgáltatását azért, hogy a használók szabadon mozoghassanak a bibliográfiai információk, a teljes szövegek és a cikkek online megjelenítése között. Az elképzeléseket az OCLC hamarosan stratégiai tervben fogja közreadni.

(Hegyközi Ilona)

95/257

HIRSCH, Michael Christian: SUBITO – eine neue Initiative von Bund und Ländern zur schnellen Lieferung wissenschaftlicher Dokumente = Z.Bibliothekswes.Bibliogr. 42.Jg. 1995. 1.no. 31-43.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

SUBITO – új országos és tartományi kezdeményezés a tudományos dokumentumok gyorsabb szolgáltatására

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus publikáció; Szakirodalom; Számítógép-hálózat; Térítéses szolgáltatás

A SUBITO programot 1994 októberében hagyták jóvá. Célja, hogy 1996-ra minden munkahelyről, amely PC-vel, telefonnal és modemmel rendelkezik, tudományos dokumentumok egyszerűen, a megszokott interfészen vagy kényelmes navigációs programon keresztül kereshetők, megrendelhetők és rövid idő alatt – a hálózatok közvetítésével is – hozzáférhetők legyenek. Ehhez egy olyan információs rendszerre van szükség, amely a német és az európai tudományos könyvtárak katalógusadatait közös interfész segítségével bocsátja rendelkezésre. A használó ezen adatbázisokban bibliográfiai kereséseket végezhetne, kapcsolódhatna szakterületi adatbázisokhoz és online rendelhetne meg dokumentumokat. Nem új intézmény létesítéséről van szó, hanem meglévő szolgáltatások összekapcsolásáról egy virtuális hálózatba.

Németországban a dokumentumszolgáltatás komoly gondot jelent. A dokumentációs központok és a könyvtárak egymástól elválasztva fejlődtek. A szaktájékoztató központok ma már – főként külföldi – teljes szöveges adatbázisokat tesznek hozzáférhetővé, a központi szakkönyvtárak pedig a cikkmásolatokat faxon vagy postán küldik meg. Az egyetemi könyvtárakból a nem egyetemi dolgozóknak igen nehéz valamit megszerezni. Az online katalógusok a könyvtárak saját állományát tárják fel, a számítógépes könyvtárközi kölcsönzés (KKK) legfeljebb a régióra vonatkozik. A hagyományos KKK hetekig tartó procedúrát jelent, átlagosan 18 napot, a kért művek több mint 40%-át a végén el sem viszik. Ez évente 1 millió felesleges KKK-t jelent, 70 millió márka költséggel, miközben a használó csak 1 márkát fizet darabonként. A Német Kutatási Társaság azt javasolja, hogy ezt a díjat jelentősen emeljék meg.

A SUBITO program mindezen szeretne segíteni. Megvalósulásának az a feltétele, hogy a térítések fedezzék a másolási és szállítási költségeket. Eddig a könyvtár a pénzeszközöket az államtól kapta, az összeg nem függött attól, hogy mennyi KKK-t teljesített, illetve hogy azt ki vette igénybe. A jövőben nem a könyvtárat, hanem a használót fogják szubvencionálni. Hogy a diákok illetve az oktatók költségeiből a munkaadók és az okatási intézmények mennyit vállalnak át, azt majd az egyes tartományok illetve felsőoktatási intézmények döntik el.

A SUBITO-megrendelés olcsóbb lesz, mint a KKK, ugyanis a használó maga végzi el a keresést és a megrendelést, csak a másolás és a megküldés költségei merülnek fel. A jelenlegi gyarapítási keret 1%-ából például támogatni lehetne 1,4 millió KKK-i megrendelést, darabonként 10 márkával.

A SUBITO egy kommunikációs hálózatot feltételez. Az Oktatás-, Kutatás- és Technológiaügyi Minisztérium a Német Kutatási Társasággal együtt támogatja a DBV-OSI II programot, amely a nemzetközi normáknak megfelelő hálózat kiépítését teszi lehetővé. A SUBITO építhet még a Német Kutatási Hálózatra, a Datex-P-re és az Internetre. Rendelkezésre állnak teljes szövegű adatbázisok, elektronikus publikációk stb.

A SUBITO magprogramja olyan egyedileg másolt illetve szkennelt folyóiratcikkek közvetlen megrendelését és szállítását tűzi ki céljául, amelyek nyomtatott változata legalább egy német könyvtárban rendelkezésre áll. A szolgáltatás időtartama nem haladhatja meg a 24 órát. A lelőhely-megállapítás a központi Zeitschriftendatenbank segítségével történik. A program a használó megrendeléseit a megfelelő helyre irányítja, és az egyes könyvtárak túlterhelését is igyekszik kiküszöbölni. Megfelelő elszámolási és szubvencionálási rendszerre is szükség van.

A magprogramhoz különböző kiegészítő programok járulnak: 1. az elektronikusan (diszketten vagy CD-ROM-on) tárolt dokumentumok szolgáltatása; 2. a keresés összekapcsolása a megrendeléssel és az elszámolással; 3. az Internet dokumentumainak hozzáférhetővé tétele a SUBITO-n keresztül; 4. a folyóiratok teljes szövegének tárolása az azonnali szolgáltatás érdekében.

A SUBITO programot négy ad hoc bizottság dolgozza ki (1. szervezet és funkciók, 2. dokumentumszolgáltatás, rövidtávú megoldások, 3. költségek és finanszírozás, 4. az információs infrastruktúra fejlesztése).

A szolgáltatást hálózatban működő intézmények együttműködő csoportja tudná nyújtani. Egyezmény kötelezné őket bizonyos szolgáltatá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

sokra, bizonyos szabályok betartására és a bevételek elosztására. Belépni az egyes intézményekből lehet majd, egységes navigációs rendszer lesz, vagy a szokásos felület révén vagy saját programmal.

A SUBITO költségeit az 1996-os költségvetési tárgyalásokon már figyelembe kell venni. A program 1995 közepére lesz indulásra kész, akkor terjesztik a kultuszminiszterek konferenciája elé. 1996 második felében legalább a magprogram szolgáltatásai elindulnak.

(Hegyközi Ilona)

Dokumentációs eljárások és termékeik

95/258

ARMSTRONG, C.J.: Databases and quality: why not try "What You See Is What You Get"? = Man.Inf. 1.vol. 1994. 11/12.no. 28-30.p.

Adatbázisok és minőség: javaslat a minőséget igazoló címkézés bevezetésére

Adatbázis; CD-ROM; Hatékonyság

Az Információk Minőségellenőrzési Központját (Centre for Information Quality Management, CIQM), amely egy tájékoztatási vállalkozás része, azért hozták létre, mert az angol könyvtáros egyesülethez és az Institute of Information Scientists elnevezésű intézethez sok kifogás érkezett az adatbázisok minőségével kapcsolatban.

A Központ közvetítő szerepet tölt be. A használók jelenthetik neki azokat a problémáikat, melyek a keresőszoftverekkel, az adatokkal, az indexeléssel, a dokumentációval, a képzéssel kapcsolatosak. A Központ kapcsolatba lép a gyártóval, kiadóval vagy szolgáltatóval, majd a kapott válaszról tájékoztatja a használókat. A Központ szolgáltatásai ingyenesek (külföldiek számára is).

A Központ azt szeretné, ha az adatbázisokat más termékekhez hasonlóan a minőségi és mennyiségi jellemzőket tartalmazó "címkékkel" látnák el. (Ezek persze nem címkék lennének, hanem népszerűsítő anyagok és a dokumentáció tartalmazná az információkat.) A minősítés garanciát jelentene az adatbázis tartalmára nézve, nemcsak a rekordok tényleges számát, a tartalmi és földrajzi lefedést illetően, hanem olyan információk formájában is, mint: "csak két oldalnál hosszabb cikkeket tár fel", "a rekordok referátumokat csak 1993 júniusa után tartalmaznak".

A panaszokból levont következtetések alapján mennyiségi mutatókat is ki szeretnének dolgozni, például pontossági, következetességi és indexelési együtthatókat határoznának meg. (Az indexelési együtthatót például úgy számítanák ki, hogy azoknak a tételeknek a számát, amelyek, mondjuk, mind a négy kijelölt indexelt mezőben tartalmaznak adatokat, elosztanák az adatbázis rekordjainak számával.)

A Központ célja kettős: egyrészt segíteni kívánja a használókat, másrészt fel kívánja hívni a gyártók figyelmét termékeik hiányosságaira.

(Hegyközi Ilona)

95/259

O'HAGAN, Minako: Translating in cyberspace: the coming industry of teletranslation = Aslib Proc. 47.vol. 1995. 2.no. 41-46.p. Bibliogr. 8 tétel.

Fordítás a hálózaton: a "telefordítás" szükségessége és lehetőségei

Fordítás; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

Ahogy az információs eszközök az embereket és az információt egyre közelebb kívánják hozni egymáshoz, a kommunikáló felek közötti nyelvi sorompók még szembetűnőbbé válnak.

A jövő telekommunikációs eszközökkel létrehozott konferenciáit a multimédia eszközök fogják jellemezni, amikoris az orális rész szinkrontolmácsolása mellett minden résztvevő terminálján megjelenik majd a szöveges információ az általa választott nyelven és a kommunikáció kétoldalú lesz.

A külföldi adatbázisokban való keresés és a hálózati kereskedelmi szolgáltatások is egyre inkább igényelni fogják az angolul nem tudók számára a fordítást. Ezeknek a fordításoknak jelentős része nem azonnali, de szükség lehet valós idejű, azaz tolmácsolás jellegű fordításra is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A szaporodó számú közhasznú, nyilvános terminálok (turista-eligazítók, bank-automaták) a felhasználóval való interakciót is feltételezik, de a kommunikáció nyelve és tartalma legtöbbször előre meghatározható és az adott terminálon tárolható.

A táv-tanulás, a szórakoztatóipar és különösen az interaktív és a programválasztásos videó, továbbá a szövegek és grafikák elektronikus terjesztése fordítást igényel, ha idegennyelvű piacokat céloznak meg velük.

A telekommunikáció fejlettsége a fordítók számára lehetővé teszi, hogy elérjenek távoli gépi fordítási rendszereket és más erőforrásokat. A telekommunikációval való integrációt mutatják a valós idejű telefonos tolmácsolási rendszerek, vagy az elektronikus postát használó fordítási szolgáltatások. Ezek jelentik a telefordítás első generációját.

A nyilvános számítógéphálózatok fordítási szolgáltatásokat is kínálnak. Japánban a PC-VAN, a NIFTY-Serve és az ASCII-Net hálózat hat gépi és hat humán fordítási szolgáltatást kínál (ez utóbbiból kettő a gépi fordítások emberi utószerkesztését). Hasonló szolgáltatásokat kínál a Systran. A WORDNET több mint 1000, telekommunikációs eszközökkel kapcsolódó fordítót alkalmaz és közvetlenül az Interneten működik.

Fordító ma már nem lehet meg e-mail cím nélkül. A szolgáltatások többsége elektronikus postát használ a szövegek továbbítására, de a jó információáramlás biztosítása érdekében biztosítani kellene a nem latin betűs kommunikációt is.

(Koltay Tibor)

Tájékoztatási vállalkozás

95/260

BEESLEY, Karen: Information entrepreneurs: UK national review = Inf.Serv.Use. 14.vol. 1994. 4.no. 297-306.p.

Körkép: a tájékoztatási vállalkozások Nagy-Britanniában

Tájékoztatás -közgazdasági; Tájékoztatási vállalkozás

Az Egyesült Királyságban vannak olyan információs brókerek, akik térítésért (ezek vannak túlsúlyban) és akik ingyenesen szolgáltatnak. Mindkét kategóriában vannak közszolgálati és magánvállalkozások.

A térítésért szolgáltató magánvállalkozások zöme más tevékenységet is végez (tanácsadást, könyvelést, hirdetésszervezést). Kifejezetten információs brókerként egyrészt egyének tevékenykednek, akik otthon dolgoznak, másrészt kisebb cégek. Az egyéni vállalkozók száma újabban csökkent, mert vállalkozásukat csak átmeneti megoldásnak tekintették, és most megfelelő állami állást találtak.

A közszolgálati szektorban térítéses szolgáltatást mind több közkönyvtár nyújt. A közszolgálati szektorba tartoznak még az oktatási intézmények, egyesületek, kamarák, kormányzati szervek üzleti információs szolgáltatásai is.

Nem-kereskedelmi jelleggel (ingyenesen) nagyon kevés intézmény szolgáltat, ezek elsősorban a közkönyvtárak, amelyekben a gyorstájékoztatás ingyenességét a törvény garantálja.

Az információs brókereket a következő problémák foglalkoztatják:

A piacon egyenlőtlen verseny alakult ki, ugyanis az ingyenesen és a térítésért szolgáltatók egyaránt igénybe veszik az állam által finanszírozott gyűjteményeket; sok felsőoktatási intézmény élvez alacsonyabb előfizetési díjakat. Nem egyszerű a tervezés és igénykutatás. A marketing és reklám szintén nehéz: szolgáltatást nyújtsanak-e vagy terméket, ki legyen a célközönség, milyen legyen az árpolitika.

A piacon a brókerek 75%-a elsősorban üzleti információval foglalkozik, törekszenek a szolgáltatások összekapcsolására. Székhelyük főleg Londonban van. A piac folyton változik. Az információközvetítés mellett legtöbbször más profilja is van a cégeknek (oktatás, konferenciaszervezés, kiadás, szoftverfejlesztés).

A brit törvénykezésben a szerzői jogi szabályozás nem terjed ki az adatbázisokra vagy az elektronikus információhordozókra. Az adatbázis-forgalmazók ezért különbözőképpen járnak

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

el: vannak, akik 10% felárat számítanak fel a brókereknek, vannak, akik engedélyezik a letöltött adatok újraértékesítését. A jövőben az várható, hogy az adatok tulajdonosai számára kell majd térítést fizetni.

A brókereknek van egyesületük is, az EIRENE (European Information Researchers' Network), amely kidolgozott egy etikai kódexet.

Egy tanulmány három dolgot nevezett meg mint a siker előfeltételeit: a személyzetnek legyenek megfelelő interperszonális és szociális készségei a szaktudás és a műszaki ismeretek mellett, a szolgáltatásnak legyen megfelelő költségvetése és jó elszámolási rendszere, valamint átgondolt árstratégiája.

A szerző cége, az Informed Business Services főként kis- és középvállalkozások számára nyújt tájékoztatást. Meglepően nagy szolgáltatásai iránt a saját tájékoztató részleggel rendelkező üzleti központok érdeklődése. Szolgáltatásainak köre a következő: gyorstájékoztatás, európai művek beszerzése, online keresés, kutatások támogatása.

Az Egyesült Királyságban az információs brókerek szolgáltatnak mind belföldi felhasználóknak külföldről származó információkat, mind külföldi felhasználóknak belföldi információkat. Az egységes európai piacon főleg a helyi brókerek kerülnek előtérbe, de nyelvtudásukra szükség lesz, akárcsak feltétlen csatlakozásukra a brókerek hálózatához. Szakismeretük birtokában tanácsadó szerepet töltenek majd be, mivel ismerik az információforrásokat és értéknövelt "információs csomagokat" képesek előállítani.

(Hegyközi Ilona)

95/261

HALM, Johan van: A review of the European information brokerage scene = Inf.Serv.Use. 14.vol. 1994. 4.no. 307-314.p.

Körkép: a tájékoztatási vállalkozások Európában

Tájékoztatási vállalkozás

Az első információs bróker 1948-ban működött Párizsban. Maga a név a 70-es évek elején született az USA-ban, mára már generikus fogalommá vált.

Az információs brókerek az információszolgáltató iparban tevékenykednek; külső szakemberek, akik térítésért szolgáltatnak, újrafelhasználják és újracsomagolják a meglévő információkat, jobban piacra dobható formába. Vannak köztük független vállalkozók, akiknek fő bevételi forrásuk az információszolgáltatásból fakad, és vannak magán vagy közszolgálati intézményekhez kapcsolt cégek. (Ez utóbbiak körébe tartoznak a könyvtárak és információs szakemberek is.) Egyre több a szakmai egyesületekhez kapcsolódó információszolgáltató. Ezek kétféle tarifával dolgoznak, más térítést kérnek az egyesületi tagoktól és a nem tagoktól.

Az elektronikus információs termékek megfogható termékek, amelyek szisztematikusan gyűjtött, elemzett, ellenőrzött és elektronikus úton terjesztett adatokat tartalmaznak. Erre épülnek az elektronikus információs szolgáltatások, amelyek azonos feltételekkel férhetők hozzá Európa-szerte a hálózatok közvetítésével.

Európában az információs brókerek a 70-es évek második felében jelentek meg, munkatársaik főként másodállásban dolgoztak. A piacon ma a következő gondokkal szembesülnek: egyenlőtlen verseny, pénzügyi nehézségek, a szakmai megjelenés hiánya, a reklám és marketing nehézségei, az információszolgáltatók kedvezményei az oktatási információközvetítők számára.

Az információs brókereknek több egyesülete is van: AIIP (USA), EIRENE (Európa), AF21 (Franciaország), DGD (Németország), EIIA, EUSIDIC. Az európai piac hátrányai az amerikaival szemben: 12 kisebb nemzeti piac van, 9 nyelv, különböző ÁFA-rendszerek, kis nemzeti egyesületek.

A felhasználók a következő kritériumokat tartják fontosnak az információs bróker kiválasztásakor: legyen szakértelme, tapasztalata, kommunikációs képessége, legyen egyesület tagja, szerepeljen címtárakban, megfelelő legyen a földrajzi lefedése.

A cégek, főként a kis- és középvállalatok, egyre gyakrabban bízzák külső vállalkozásra információs igényeik kielégítését. Ezek igényeinek testreszabott kielégítése lehet a brókerek egyik fő feladata. Olyan tevékenységekre van szükség, mint a versenytársak felmérése, a termékek értékelése, műszaki felmérés, információszervezés (ennek lépéseit, céljait külön táblázat foglalja össze), információk figyelemmel kísérése. A kis-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

és középvállalkozásoknak speciális igényeik vannak: irodalomkutatás helyett problémamegoldás; azonnali, szóbeli választ várnak; anyanyelvükön igénylik az anyagokat stratégiai jelentőségű döntéseikhez (pl. piackiválasztás, új beruházások, üzemek telepítési helye, új termékek kifejlesztése, ármeghatározás és reklám).

(Hegyközi Ilona)

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

95/262
PIENAAR, Rae E: Survival information: the role of the public library in the social and cultural development of disadvantaged communities = IFLA J. 21.vol. 1995. 1.no. 15-18.p. Bibliogr. 4 tétel.

Res. német, francia és spanyol nyelven

Információk a "túléléshez": a közkönyvtár szerepe a hátrányos helyzetű közösségek szociális és kulturális fejlesztésében

Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Közérdekű tájékoztatás; Közművelődési könyvtár

A közművelődési könyvtár fontos szerepet játszhat a hátrányos helyzetű emberek életvitelminőségének javításában. A cikk szempontjából azok tekinthetők hátrányos helyzetűeknek, akik nem tudnak hozzáférni olyan fontos információkhoz, amelyek a "túlélést" biztosítanák számukra a modern társadalomban. A cikk elmagyarázza, hogy mit ért "túlélési információ" alatt, vázolja a jelenlegi helyzetet, utalva a közművelődési könyvtár feladataira. Részletesen foglalkozik egy sikeresnek ígérkező túlélési tájékoztató szolgáltatás beindításával, megszervezésével és folyamatos fenntartásával. Ismerteti a közkönyvtár szerepét a felismert feladatok megoldásában s megvizsgálja, hogy a könyvtár mennyire képes kielégíteni a hátrányos helyzetű közösségek szükségleteit.

(Autoref.)

95/263
BISHOP, Barbara A.: The state-supported university libraries of Alabama: serving the needs of patrons with disabilities = Coll.Res.Libr. 56.vol. 1994. 1.no. 17-28.p. Bibliogr.

Hogyan látják el az alabamai állami egyetemek könyvtárai a mozgássérült hallgatók sajátos igényeit?

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Mozgássérült olvasó; Szolgáltatások

Az "Americans with Disabilities Act", azaz a sérült emberekre vonatkozó amerikai törvény jelentős hatást gyakorol a felsőoktatási közintézményekre. Egy 1993 őszén végzett felmérés megállapította, hogy Alabama állami egyetemein annak ellenére, hogy a fogyatékos hallgatókat a könyvtáraknak ki kellene szolgálniuk, ez lényegében nem történik meg. A megadott okok között a következők szerepeltek: a megfelelő előkészület hiánya a könyvtár részéről, információk hiánya az egyetemen tanuló fogyatékos hallgatókról, a szükséges felszerelések beszerzéséhez szükséges anyagi eszközök hiánya.

(Autoref.)

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

95/264
TRELOAR, Andrew: Living locally, working globally: invisible virtual colleges, teaching and publishing = FID News Bull. 44.vol. 1994. 10.no. 228-232.p. Bibliogr. 5 tétel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben